

*Стела Дерменджиева
Тамара Драганова*

**УНИВЕРСИТЕТСКАТА ГЕОГРАФИЯ В РУСИЯ.
ИСТОРИЯ И СЪВРЕМЕННОСТ**

*Stella Dermendzhieva
Tamara Draganova*

**UNIVERSITY GEOGRAPHY IN RUSSIA.
HISTORY AND MODERNITY**

Abstract: *The article presents retrospective perspectives on the university geography in Russia – the creation of faculties and departments of geography. The parallel comparative perspectives between the university geography between Russia and Bulgaria are tracked – establishment of departments, introduction of geographical courses, university lecturers. The specific features of modern university geography in Russia are also presented.*

Keywords: *comparative education; faculty; department; geography; university geography; geocology.*

Сравнителното географско образование има своеобразни научно-теоретични и практико-приложни традиции и визия в българската образователна система. Глобалните дигитални трансформации в съвременния свят разкриват специфични образователни тенденции, повишени обществени изисквания и образователни реформи в действие, които могат да бъдат функционално насочени към прилагане на ефективни образователни политики и модели.

Ролята на сравнителната педагогика откриваме в задълбочаване на изследванията на чуждестранния опит в дадена предметна област, което дава примери, педагого-психологически и методико-дидактически вариации на решенията в областта на образователната политика, представянето на положителния опит и традициите в развитието на образованието, конкретизирането на предизвикателствата и потребностите в образователната система като цяло [Драганова, Т. 2017, с. 4, с. 41–42].

Значението на сравнителното образование в съвременното информационно общество и бързо променящите се образователни реалности са значими и поливалентни за генериране на образователни идеи и споделен опит, за осъзнаване на необходимостта от познаването на образователната интеграция и интеграционните образователни политики и стратегии, за повишаване на интеркултурната образователна сензитивност и компетентност, за открояване на възможностите за алтернатива при вземане на решения.

За формирането и развитието на университетската география в България и Русия от значение са цялостното развитие и история на човешката цивилизация, на научните направления и търсения, на социално-икономическите и политическите измерения в света и тяхната историческа проекция през епохите на развитие на хомо сапиенс.

В България през 1898 г. във Висшето училище в София (днес СУ „Св. Климент Охридски“) е създадена **катедра „География и етнография“**, с което се полага началото на обучението по специалност География [Кънчев, Д. 2000, с. 34]. Първи и дългогодишен ръководител на катедрата е **проф. Анастас Иширков** (повече от 35 години). Това е годината, приета за начална в развитието и утвърждаването на университетската география в България, както и началото на системните географски проучвания на територията на страната и развитието на географията като наука.

Проф. А. Иширков е основоположник на географската наука в България, български учен, географ и етнограф, университетски преподавател, общественик и дарител, професор и академик в Българската академия на науките. През 1895 г. защитава дисертация при проф. Фридрих Ратцел на тема „Южна България“, а през 1915–1916 г. е избран за 17-и ректор на Софийския университет и три пъти декан на Историко-филологическия факултет (1910–1911 г., 1918–1919 г., 1920–1921 г.). Основател и председател е на Българското географско дружество (БГД) от 9 ноември 1918 г. до 1934 г. [История на ГГФ; История на БГД]. А. Иширков завършва своето образование в Софийския, Лайпцигския и Берлинския университет. БГД е създадено със седалище в СУ като е осъществявана активна дейност в страната и в чужбина – Германия, Франция и др. европейски държави, благодарение на научната известност на неговия председател – проф. А. Иширков [История на БГД].

А. Иширков полага основите на почти всички географски дисциплини и направления в географската наука, като работи в областта на икономическата география, географията на населението и селищата на България и страните, политическата география, етнографията, антропогеографията, картографията, орохидрографията, геоморфологията, хидрологията и климатологията.

В Русия началото на университетската география е поставено през 1724 г., когато с указ на Император Петър I в Санкт Петербург е създадена Академия на науките с две учебни институции – гимназия и университет. И в двете образователни институции се препоръчва и започва преподаването на предмета География. Лекционен курс по география започва да се чете и в Московския университет (МУ) две години след основаването (през 1757 г.) с първи лектор по география Данила В. Савич. След Д. Савич в МУ география преподават известно време немски гост-лектори. Първият руски професор, който преподава география е Харитон Андреевич Чеботаръов, който впоследствие става и ректор на МУ. Проф. Х. Чеботаръов е автор на първото учебно ръководство по география на Русия издадено през 1776 г.

За значимостта на географската наука, нейния обществен авторитет и професионализъм на преподавателите свидетелства фактът, че и в Русия, и в България професори по география повеждат управлението на университетите и стават ректори на висшите учебни заведения.

Сред първите три факултета и 10 катедри на Московския университет не присъства и не е открита катедра по география. През 1804 г. са открити две географски катедри:

- 🌐 Катедра „Световна история, статистика и география“;
- 🌐 Катедра „История, статистика и география на Руската държава“.

По-масовото откриване и утвърждаване на няколко катедри по география става едва 30 год. след основаването на първите две географски катедри, които поставят началото в подема на откриване на катедри, въвеждане и утвърждаване на университетската география като учебна дисциплина и в други университети на страната (табл. 1.).

Подборна ретроспекция на първите открити географски катедри и университетски географски структури в Русия

Таблица 1.

УНИВЕРСИТЕТ	ГОД.	ФАКУЛТЕТ	КАТЕДРА
Московски университет	1804	Философски факултет	1. Световна история, статистика и география 2. История, статистика и география на Руската държава
	1835	Физико-математически факултет	Физика и физическа география
	1863	Физико-математически факултет	Физическа география

Московски университет	1884	Историко-филологически факултет	География и етнография
		Физико-математически факултет (1888)	
	1919	Физико-математически факултет	География
			Антропология
	1922	Институт по география	
	1931	Географски отдел (ликвидирана е факултетско-катедрената система)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Катедра „Геодезия и картография“ (В. М. Никифоров) 2. Физическа география (А. А. Борзов) 3. Икономическа география (Н. Н. Барански) 4. Геология
	1933	Почвено-географски факултет/ географски отдел (възстановена е факултетно-катедрената система)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Катедра „Геодезия и картография“ 2. Физическа география 3. Икономическа география 4. Геология
1934	Почвено-географски факултет	<ol style="list-style-type: none"> 1. Геодезия и картография“ 2. Физическа география 3. Икономическа география на СССР (Н. Н. Баранский) 4. Икономическа география на капиталистическите страни (И. А. Витвер) 5. Геология 	
1938	Географски факултет	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обща физическа география 2. Физическа география на СССР 3. Физическа география на задграничните страни 4. Икономическа география на СССР 5. Икономическа география на капиталистическите страни 6. Картография и геодезия 	

Московски университет	2020	Географски факултет	15 катедри
Санктпетербургски университет	28.01.1724	Академия на науките	Преподаване на предмета География
	1819	Историко-филологически факултет	География и статистика
	1835	Физико-математически факултет	Физика и физическа география
	1884	Историко-филологически факултет	География и етнография
	1887	Физико-математически факултет	
	1925...2014	Факултет по география и геоекология	... 13 катедри
		Геологически факултет	... 12 катедри
	01.02.2014	Институт по науки за Земята	25 катедри
2020			
Русия	1845	Императорско руско географско дружество	

[История географии в МУ. История Санкт-Петербургского государственного университета. Истории Русское географическое общество, **Агирречу, А.** и др. 2016, с. 252–254]

Година след откриването на катедра „География и етнография“ (през 1884 г.) в Московския университет там започва да преподава Димитрий Николаевич Анучин – географ, антрополог и етнограф. От

1888 до 1919 г. Д. Анучин е ръководител на катедра *География и етнография*, която първоначално е основана през 1884 г. към Историко-филологическия факултет, а през 1888 г. е преместена отново към Физико-математическия факултет. Тази катедра става основа за формирането впоследствие на географския отдел, а по-късно – на географския факултет, като проф. Д. Анучин става първия професор по география в МУ.

Д. Анучин е свързан с основаването на университетския географски музей през 1892 г., създаването и издаването през 1894 г. на научното списание „Землеведение“, откриването на географски клонове сред педагогическото общество в Московския университет през 1902 г., провеждането през 1915 г. в Москва на първия конгрес на учителите по география. По идея и инициатива на проф. Д. Анучин са организирани географски клонове и в други университети на Русия, като през 1922 г. в Московския университет е създаден **Институт по география**.

В Санктпетербургския университет също е открита Катедра по география със сходни наименования на тези в Московския университет (табл. 1.). Видно и обосновано е обединяването на катедрата по география с учебните дисциплини *история, статистика и физика*. Обосновката е свързана със съотнасянето на географията към природонаучния блок учебни дисциплини, защото географията е детерминирана като наука за Земята, или разбирането ѝ по това време е като част от физиката. По тази причина преподаването на географията е допълнение по отношение на други физични учебни дисциплини и по-късно е отделена като самостоятелна Катедра по физическа география (табл. 1.). Д. Анучин, независимо че е етнограф и антрополог, подкрепя присъединяването на катедрата към естествения клон на Физико-математическия факултет, което разкрива и общата теза на руската университетска география по това време, която е позиционирана около естественонаучния отдел на природо-географския клон [**Агирречу, А.** и др. 2016, с. 253].

Историята на университета, на страната и на света е пряко обвързана и с историята на университетската география. Общата връзка със статистиката и при двата руски университета се обяснява с факта, че лекционните курсове по статистика са свързани с описването на европейските държави. Лекции по статистика в МУ са водени от проф. Д. В. Савич, Х. Г. Келнер, И. Г. Рейхел, Х. А. Чеботарьов, И. А. Е. Черепанов [**Из истории МУ**].

Особеност на руската географска университетска школа е фактът, че географията е причислена към естествено- или природонаучния блок учебни дисциплини.

Между двата университета констатираме сходство по отношение на развитието и историята на създаване на университетската геогра-

фия, паралелното утвърждаване на катедрите и техните наименования – *Физика и физическа география/Физическа география* и *География и етнография*, като проекции на двете основни направления в географската наука по това време – *физико-географското* и *географско-антропологическото* (табл. 1.).

През 1884 г. в Русия е създадена катедра *География и етнография* (която не е първата географска катедра в страната – табл. 1.), а през 1889 г. в България е създадена първата географска катедра със същото име *География и етнография*, но 14 години по-късно, а спрямо първите курсове по география в руски университет – 85 години по-късно.

Ясно се откроява обвързаността между немската, руската и българската географска школа и техните възпитаници. Историческа особеност на руската и българската университетска география е тясната им връзка с немската географска школа. Доказателство за този факт е, че Д. Анучин в своите лекции се е позовавал и основавал своите научни тези на немските географи, преди всичко на Фридрих Ратцел (провеждана е редовна кореспонденция) [Агирречу, А. и др. 2016, с. 254]. А. Иширков защитава дисертация при проф. Фридрих Ратцел и следва неговите научни тези в географската наука, както и по време на специализацията в Берлинския университет [**История на Геолого-географския факултет**]. Двата основатели на катедрите по *География и етнография* в Русия и България са възпитаници на Ф. Ратцел и немската географска школа.

Специфика на университетската география по това време в Русия при сформиранияте географски катедри, от които започва диференцираното развитие на съвременната научна структура на географската наука, е, че е ориентирана около професорите, преподаващи география и антропология.

Сравнителната ретроспекция на университетската география в Русия и България разкрива спецификите на обучението по география, особеностите и промените в организационната структура и съдържанието на географското образование според утвърдените катедри, както и увеличаването броя на катедрите към географските отдели и факултети. Ретроспекцията и данните в табл. 1. ясно очертават посоката на концептуалното развитие на университетската география и географското образование по преориентиране на научните направления. От въвеждането и развитието на университетската география до съвременния период на развитие са идентифицирани много институционални, административни, структурно-съдържателни и образователни промени в резултат на исторически и политически, икономически и социални, културни и териториални, технологични и образователни фактори.

Ситуационната картина на съвременната университетска география в Русия е различна, образователно иновативна и многопластова, с

голямо разнообразие на катедрената тематичност и предлаганите специалности. Важно нововъведение в университетската еколого-географска общност в последните години е създаването на цялостна система на екологичното образование, което обхваща повече от 150 университета в Русия. Симбиозата между географията и екологията е традиционна за образователната система в страната.

Географският факултет на Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“ след дългата и непрекъсната развиваща се структурно-съдържателна визия през годините днес включва общо 15 катедри, 8 научноизследователския лаборатории и 5 учебно-научни бази. Той е определян като факултет с най-големия учебен и изследователски екип от географи в света (табл. 2.) [Из истории ГФ на МГУ „М. В. Ломоносов“] Във факултета се предлагат бакалавърски и магистърски програми в пет основни направления: 1) География, 2) Хидрометеорология, 3) Картография и геоинформатика, 4) Екология и природоползване, 5) Туризм. Всяка година факултетът изпълнява около 100 изследователски проекта, организира и провежда повече от 10 национални и международни конференции и симпозиуми по проблемите на географската наука и човешкото взаимодействие с околната среда. Преподавателите във факултета ежегодно публикуват около 40 учебника и учебни помагала, около 30 научни монографии и сборници, 600–700 статии, вкл. във водещи научни списания по света.

Университетът има филиали в гр. Севастопол с обучение по направление *География*, гр. Нур Султан (Казахстан) за обучение в направление *Екология и природоползване*, както и в гр. Ташкент (Узбекистан), гр. Баку (Азербайджан), гр. Душанбе (Таджикистан) и гр. Ереван (Армения). Деканът на Географския факултет е председатели на Федералното учебно-методическо обединение *Науки за Земята* – проф. Сергей А. Добролюбов координира учебно-методическите дейности на повече от 120 университета в Руската федерация, които обучават студенти в цитираните направления.

За статута на всяко висше учебно заведение в Русия от значение са научноизследователските лаборатории, които за Московския университет и развитието на университетската география са общо 8 (табл. 2.). Научноизследователските лаборатории на факултета са създадени в съответствие с потребностите на страната от географски изследвания по конкретни проблеми. Задължително условие за създаването на такива лаборатории е наличието във факултета на утвърдена катедра и научна школа в съответното направление, както и на научен ръководител, авторитет и лидер с фундаментални и приложни изследвания в областта на проблема. Научноизследователските лаборатории могат да променят името и основните си задачи, но фокусът върху крайния резултат и проблемният подход към изследванията остават непроменени.

**Катедри към Географския факултет
на Московския държавен университет**

Таблица 2.

ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ		
№	КАТЕДРИ	НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ЛАБОРАТОРИИ (НИЛ)
1.	Биогеография	НИЛ възобновяеми енергийни източници
2.	Геоморфология и палеогеография	НИЛ геоекология на Севера
3.	География на световното стопанство	НИЛ комплексно картографиране
4.	Геохимия на ландшафтите и география на почвите	Център за Световната система за географски данни
5.	Хидрология на сушата	НИЛ за най-новите находища и палеогеография на плейстоцена
6.	Картография и геоинформатика	НИЛ за регионален анализ и политическа география
7.	Криолитология и глациология	НИЛ за снежни лавини и кални потоци
8.	Метеорология и климатология	НИЛ за почвена ерозия и процеси в речните корита на името на Н. И. Макавеев
9.	Океанология	УЧЕБНО-НАУЧНИ БАЗИ И СТАНЦИИ (година на създаване)
10.	Рационално природоползване	Красновидовска учебно-научна база (1945 г.)
11.	Социално-икономическа география на задграничните страни	Хибинска учебно-научна база (1948 г.)
12.	Физическа география и ландшафтознание	Сатинска учебно-научна база (1968 г.)
13.	Физическа география на света и геоекология	Елбруска учебно-научна база (1969 г.)
14.	Икономическа и социална география на Русия	Архангелска станция (1992 г.)
15.	Рекреационна география и туризъм	Учебна база – Езерата (1999 г.)

[Из истории на ГФ на МГУ]

За провеждане на полеви/теренни практики в Географския факултет е създадена и поддържана мрежа от учебно-научни бази и станции, които обхващат цялото разнообразие от ландшафтни условия (табл. 2., фиг. 1.). Базите разполагат с необходимите условия за живот, помещения за аудиторна работа, а научно-учебните полигони имат събрана богата колекция от картографска, геоложка, географска, историко-културна и друга информация, които представляват ценност за организацията на учебните практики.

Научно-учебните станции освен за студентски практики се използват и за научна работа. Учебно-научните бази и станции са място за производствени и преддипломни практики, за зимни студентски експедиции на научната студентска общност. Към момента факултетът има пет действащи учебно-научни бази и една станция.

Фиг. 1. Учебно-научни бази и станция на Географския факултет при Московския държавен университет

Друг университет в Русия с ясно очертани постижения в обучението и авторитет в научната географска общност е **Московският държавен педагогически университет**, където през 1917 г. е създаден *Географски факултет*. През годините от основаването на факултета в него работят изтъкнати учени: Владимир Вернадски – създател на науката биогеохимия; Димитрий Анучин – географ и антрополог; Вера Варсанофева – геолог и геоморфолог; Всеволод Доброволски – почвовед, географ и геохимик; Владимир Максаковски – географ и автор на учебници по география; Нина Неклютова и др.

В структурата на факултета има 6 катедри: 1) Геология и геохимия на ландшафта; 2) Методика на обучението по география; 3) Икономическа и социална география на името на В. П. Максаковски; 4) Физическа

география и геоекология; 5) Туризм и межкултурна комуникация; 6) Екология и природоползване [**Географическият факултет МПГУ**].

Важна особеност на обучението е реализирането на учебни практики и възможността студентите на факултета да пътуват до различни региони на Русия – от Калининград до Далечния изток. Практиките включват посещения на оръжеен завод, завод за рязане на диаманти, атомна електроцентрала, както и други предприятия в цяла Русия.

Специалностите, които се предлагат в бакалавърските и магистърските програми, се отличават с разнообразие, бинарност, екологичен аспект на развитие и съвременна образователна визия:

✦ **бакалавърски програми:** География (Педагогическо образование); География и биология (Педагогическо образование); География и екология (Педагогическо образование); География и чужд език (английски език, китайски език, френски език, Педагогическо образование); Обща география (География); География на околната среда (География); Геоекология (Екология и природоползване); Технологии и организация на туроператорски и услуги на туристически агенции (Туризм) и др.;

✦ **магистърски програми:** Технологии на географското образование (Педагогическо образование); Технологии на допълнителното образование (Педагогическо образование); Туризм за деца и младежи; Хуманитарна география (Педагогическо образование); Екологично образование (Педагогическо образование); Екология на мегаполисите (Екология и природоползване); Технологии за оценка на рисковете за околната среда (Екология и природоползване); Културна география (Екология и природоползване); Технологии и организация на международния туризм (Туризм); Технологии за геобрандиране (Туризм) и др. [**Географическият факултет МПГУ**]

Първият университет в който се преподава география, е Санктпетербургският държавен университет – от 1724 г. [**История Санктпетербургского государственного университета**]. От 2014 г. в резултат на административни решения и структурни преобразувания Географският факултет преминава към **Института по науките за Земята**, създаден на 1.02.2014 г. и обединяващ два факултета – *Факултет по география и геоекология* и *„Геологически факултет*. Историческата и научната симбиоза между двата факултета има много пресечени точки по отношение на научните изследвания, обучението на студентите и обхваща почти всички области на науките за Земята: от глобалната еволюция на планетата до изучаването на земната материя на атомно-молекулярно ниво, от основните принципи на картографията и строежа на Земята до най-сложните технологии за търсене на полезни изкопаеми, от океанологията и климатологията до най-важните проблеми на екологията и устойчивото развитие [**Институт наук о Земле**].

Катедрите в Института по науките за Земята са общо 25, с четири музейни колекции, лаборатории, библиотека с милиони библиотечни единици още от основаването на университета (табл. 3).

Институт по науките за Земята – структурни звена

Таблица 3.

№	ИНСТИТУТ ПО НАУКИ ЗА ЗЕМЯТА		
	КАТЕДРИ	№	КАТЕДРИ
1.	Биогеография и опазване на природата	16.	Седиментна геология
2.	Геология на находища на полезни изкопаеми	17.	Петрография
3.	Геоморфология	18.	Почвознание и почвена екология
4.	Геофизика	19.	Регионална геология
5.	Геохимия	20.	Регионална политика и политическа география
6.	Геоелекология и природоползване	21.	Странознание и международен туризъм
7.	Хидрогеология	22.	Физическа география и ландшафтно планиране
8.	Хидрология на сушата	23.	Екологична безопасност и устойчиво развитие на регионите
9.	Почвознание и инженерна геология	24.	Екологична геология
10.	Земеустройство и кадастри	25.	Икономическа и социална география
11.	Картография и геоинформатика	МУЗЕЙНИ КОЛЕКЦИИ	
12.	Климатология и мониторинг на околната среда	1.	Минералогична музейна колекция (1785 г.)
13.	Кристалогграфия	2.	Палеонтологично-стратиграфска музейна колекция (1834 г.)
15.	Минералогия	3.	Петрографски комплекс от музейни колекции (1873 г.)
16.	Океанология	4.	Палеонтологична музейна колекция (1919 г.)

[Институт наук о Земле]

Първата Катедра по икономическа география в Русия е основана през 1902 г. в Санктпетербургския политехнически университет. Катед-

ри по икономическа география са създадени и в други университети на страната със същото наименование: през 1918 г. в Санктпетербургския университет, през 1920 г. в Саратовския институт за народно стопанство и в Иркутския университет. През 1920 г. са създадени две икономически катедри на Московския университет към различни факултети: Катедра по икономическа география и Катедра по икономическа география на световното стопанство [Агирречу, А. и др. 2016, с. 256]. В социалистическия период в цялата страна се създават много катедри по икономическа география, но предимно в политехническите университети, като отражение на икономическото развитие и техническия подем на страната.

Съвременната университетска география в Русия обхваща група от специалности и направления по професионално направление *Науки за Земята*, а в последните години все по-голямо значение придобива висшето еколого-географско и екологическо образование. Тази тенденция се запазва и доразвива с мащабна научноизследователска дейност.

Специфика на университетската география е и широкият спектър от направления и обучение заедно с множество фундаментални научни направления за пространствените анализи на природни, социално-икономически и други процеси и явления. Обучението на бакалаври и магистри по направленията *География*, *Хидрометеорология*, *Картография* и *геоинформатика*, *Екология* и *природоползване* в руските висши учебни заведения се провеждат в строго географски и еколого-географски структурни звена.

Във всички географски направления на университетската география в цяла Русия е включено изучаването на основите на устойчивото развитие, обучението на студенти и учители, провеждането на специализирани курсове, издаването на учебници и др. Особеност за последните години е именно развиването на комплексна образователна система за устойчивото развитие и фундаменталните научни тези на екологичното образование.

По данни на Федералния портал „Руско образование“ за учебната 2020/2021 г. подготовката на бакалаври и магистри във вузовете по география е следната:

🌐 **64 университета** обучават в бакалавърска степен по направление (специалност) *География*;

🌐 **30 университета** обучават в магистърска степен по направление (специалност) *География*;

🌐 **30 университета** обучават в бакалавърска степен по направление (специалност) *Геология*;

🌐 **18 университета** обучават в магистърска степен по направление (специалност) *Геология*;

🌐 **14 университета** обучават в бакалавърска степен по направление (специалност) *Хидрометеорология*;

🌐 **5 университета** обучават в магистърска степен по направление (специалност) *Хидрометеорология*;

🌐 **15 университета** обучават в бакалавърска степен по направление (специалност) *Картография и геоинформатика*;

🌐 **3 университета** обучават в магистърска степен по направление (специалност) *Картография и геоинформатика*;

🌐 **230 университета** обучават в бакалавърска степен по направление (специалност) *Екология и природоползване*;

🌐 **75 университета** обучават в магистърска степен по направление (специалност) *Екология и природоползване* [**Федеральный портал „Российское образование“**].

Броят университетски институции, предлагащи обучение по географското направление, е голям и тематично широкообхванен. Най-много университети предлагат обучение по *Екология и природоползване*, следвано от обучението по *География*. Спецификата се обяснява с териториалния подход и площта на страната, икономическото развитие, броя на населението, държавната образователна политика, образователните традиции и развитието на географията като фундаментална наука за човечеството, както и с други обективни и субективни фактори и причини. Обективни са съвременните процеси, свързани с развитието на обществото и еволюцията на научното познание, а със субективен характер са административните решения и образователната реформа във висшето образование на отделните висши учебни заведения (структурни изменения и оптимизации на университетите, сливания, запазване на отделни традиционни структури, откриване на нови обединени структури и др.).

За сравнение университетите в България, които предлагат обучение по география, са само 4 (табл. 4.). Само в един от четирите университета има създадено самостоятелно учебно звено – Географски факултет (СУ), в два от университетите географията е локализирана към факултети по природни науки и в един университет катедрата е позиционирана към хуманитарен факултет. Университетската география в България е съотнесена също към област на висшето образование „Природни науки, математика и информатика“ и професионално направление „Науки за Земята“. В Софийския университет, където е създадена първата катедра по география, днес има 9 катедри и това е най-голямото учебно звено на университетската география в страната. Трите извънстолични университета във Велико Търново, Шумен и Благоевград са центрове на университетската география с традиции, регионални специфики и съдържателна неповторимост на катедрите.

**Университети в България, предлагащи
географско образование**

Таблица 4.

№	УНИВЕРСИТЕТ	ФАКУЛТЕТ	КАТЕДРИ
1.	Софийски университет „Св. Климент Охридски“ гр. София	Геолого- географски факултет	География на туризма
			Геология, палеонтология и изкопаеми горива
			Минералогия, петрология и полезни изкопаеми
			Регионална и политическа география
			Социално-икономическа география
			Ландшафтна екология и опазване на природната среда
			Картография и ГИС
			Климатология, хидрология и геоморфология
			Регионално развитие
2.	Великотърноски университет „Св. св. Кирил и Методий“ гр. Велико Търново	Исторически факултет	География
3.	Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ гр. Шумен	Факултет по природни науки	География, регионално развитие и туризъм
4.	Югозападен университет „Неофит Рилски“ гр. Благоевград	Природо- математически факултет	География, екология и опазване на околната среда

[СУ, ВТУ, ШУ, ЮЗ]

Представените университети и особеностите на университетската география в Русия са опит за обективен поглед към образователните политики, стратегии и образователните стурктури, които развиват

съвременните аспекти и определят курса на развитие на географската наука във висшето образование.

Обучението в редовна форма по бакалавърските програми е с времетраене 4 години (задочна форма или бинарна форма: 4,5 год.), а за магистърските програми е 2 години (задочна форма или бинарна форма: 2,5 год.). По-голямата продължителност на магистратурите се дължи на по-големия брой учебни дисциплини, които се изучават, максималното ориентиране на обучението към практиката, провеждането на майсторски класове и семинари, разработването на образователни проекти и защита на научна теза в края на обучението. В Русия образователният процес в двете образователни степени (бакалавърска и магистърска) има шестгодишен обучителен цикъл, който е по-дълъг спрямо повечето страни по света. В сравнение с магистърските програми в България за студенти, които са от същото професионално направление се предлагат магистратури за 1 година.

Особеност на университетското образование в Русия е предлагането на магистърски програми, в които се подготвят специалисти за научноизследователска и педагогическа дейност, дава се фундаментално образование в конкретна област. Магистратурата предоставя възможност на обучаемите да реализират задълбочено проучване на избраната тема и специализация, като студентите продължават да учат в посоката, избрана по-рано, и могат да променят специалността, но в рамките на същото научно направление.

Сред абсолютните лидери по брой магистърски програми, в които се предлага и география, са: NRU HSE (повече от 100 програми), Московски държавен университет „М. В. Ломоносов“ (повече от 80 програми), Руски университет на дружбата на народите – РУДН (60 програми), Руска академия за национална икономика и публична администрация при Президента на Руската федерация – РАНХиГС (59 програми), и др.

Специфика на руската университетска география в последните години е все по-малкото присъствие на „чистата“ география в предлаганите специалности. Обикновено е комбинирана в бинарен модел с други учебни дисциплини от сходни направления и научни области на географията. Създават се междудисциплинарни структурни специалности, които са резултат от положението на географията на „кръстопътя“ между природните и хуманитарните науки. Привлекателни в последните години са специалности, които са от два факултета и позволяват обучение и участие на студентите в междудисциплинарни приложно-научни изследвания и работа в гранични научни области. Тази тенденция не се приема като загуба на географската научна идентичност, а като отговор на обществените изисквания, глобалните об-

разователни тенденции, като реакция на образователните търсения на съвременните млади хора и потребностите на трудовия пазар.

Особеност за университетската география в Русия е и обемът на учебната натовареност на студентите, която се отличава с висока степен за студентите географи: 1 кредит се равнява на 36 учебни часа [Агирре-чу, А. и др. 2016, с. 264]. Задължителните учебни дисциплини са повече като брой.

Съвременната университетската география в Русия е тясно обвързана с екологичното образование, а тяхната научна симбиоза е разгъната в цялостното университетско обучение на географските факултети.

Чрез сравнителното университетско географско образование като изследване на чуждестранния образователен опит се разкриват конкретни връзки и измерения със ситуационните образователни явления и процеси на съответната страна. Сравнителният анализ дава образователни образци, показва решения на проблеми, очертава тенденции и перспективи в обучението в условията на непрекъснатата образователна динамичност и надпревара с информационното време, обществените нагласи и дигиталните трансформации в образованието в условията на пандемия. Познаването на образователните системи и развитието на съвременното университетско географско образование в Русия и в България, именно в условията на новите реалности, проектира и дефинира образователните явления и техните проблеми, тенденции и перспективи на основата на сравнението.

Образователната система е отворена дидактическа система и е поставена под непрекъснати структурно-съдържателни и динамично-технологични промени, което налага отговорни и специфични изисквания към университетската география като учебна дисциплина в контекста на качеството на образованието, развиването на ключовите компетентности и ученето през целия живот.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Публикации/Publications

Драганова, Т. 2017 – Тамара Драганова. Автореферат „Сравнителен анализ на обучението в Балканите по „География на страните“. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2017. [Tamara Draganova. Avtoreferat „Sravnitelen analiz na obuchenieto v Balkanite po „Geografia na stranite“. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2017].

Кънчев, Д. 2000 – Димитър Кънчев. Методика на обучението по география. София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“,

2000. [Dimitar Kanchev. Metodika na obuchenieto pop geografiya. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kl. Ohridski“, 2000].

Агирречу, А. и др. 2016 – Александр Агирречу. Университетская география в современном мире. Москва: „Буки Веди“, 2016. [Aleksandr Agirrechu. Universitetskaya geografia v sovremennom mire. Moskva: „Buki Vedi“, 2016].

Интернет базирани източници/Internet Sources

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, <https://www.uni-vt.bg>, достъпен: октомври 2020. [Velikotarnovski universitet „Sv. sv. Kiril i Metodi“, <https://www.uni-vt.bg>, dostapen: oktomvri 2020].

Географически факултет МПГУ, <http://mpgu.su/ob-mpgu/struktura/faculties/geograficheskiy-fakultet/o-fakultete/>, достъпен: октомври 2020. [Geograficheski fakultet MPGU, <http://mpgu.su/ob-mpgu/struktura/faculties/geograficheskiy-fakultet/o-fakultete/>, dostapen: oktomvri 2020].

Из истории создания географического факультета в Московском университете „М. В. Ломоносов“, <http://www.geogr.msu.ru/about/history/>, достъпен: октомври 2020. [Iz istorii sozdaniya geograficheskogo fakulteta v Moskovskom universitete „M. V. Lomonosov“, <http://www.geogr.msu.ru/about/history/>, dostapen: oktomvri 2020].

Институт наук о Земле, <http://earth.spbu.ru/>, достъпен: октомври 2020. [Institut nauk o Zemle, <http://earth.spbu.ru/>, dostapen: oktomvri 2020].

Истории Русское географическое общество, <https://www.rgo.ru/>, достъпен: октомври 2020. [Istorii Russkoe geograficheskoe obshtestvo, <https://www.rgo.ru/>, dostapen: oktomvri 2020].

История географии в Московском университете „М. В. Ломоносов“. – <http://www.geogr.msu.ru/about/history/>, достъпен: октомври 2020. [Istoria geografii v Moskovskom universitete „M. V. Lomonosov“. – <http://www.geogr.msu.ru/about/history/>, dostapen: oktomvri 2020].

История на БГД, <http://geography.bg/about-us/history>, достъпен: октомври 2020. [Istoria na BGD, <http://geography.bg/about-us/history>, dostapen: oktomvri 2020].

История на Геолого-географския факултет на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. – https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/istoriya, достъпен: октомври 2020. [Istoria na Geologo-geografskiya fakultet na Sofiskia universitet „Sv. Kl. Ohridski“. – https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/geologo_geografski_fakultet/istoriya, dostapen: oktomvri 2020].

История Санкт-Петербургского государственного университета, <https://spbu.ru/history>, достъпен: октомври 2020. [Istoria Sankt-Peterburg-

skogo gosudarstvennogo universiteta, <https://spbu.ru/history>, dostapen: oktombri 2020].

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, <https://www.uni-sofia.bg/>, достъпен: октомври 2020. [Sofiski universitet „Sv. Kliment Ohridski“, <https://www.uni-sofia.bg/>, dostapen: oktombri 2020].

Федеральный портал „Российское образование“, <http://www.edu.ru/>, достъпен: октомври 2020. [Federalni portal „Rossiskoe obrazovanie“, <http://www.edu.ru/>, dostapen: oktombri 2020].

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, <https://www.shu.bg/>, достъпен: октомври 2020. [Shumenski universitet „Episkop Konstantin Preslavski“, <https://www.shu.bg/>, dostapen: oktombri 2020].

Югозападен университет „Неофит Рилски“, <http://www.swu.bg/>, достъпен: октомври 2020. [Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, <http://www.swu.bg/>, dostapen: oktombri 2020].